

Johannes Andersen

DEN KONKRETE ANALYSE

- et spark i "bagen" eller en "inferiør beskæftigelse"?

Anmeldelse af John Martinussen

BIDRAG TIL ANALYSE AF DEN PAKISTANSKE STAT

- under kritisk anvendelse af historisk-materialistisk statsteori
Eget forlag: 357 sider, 40 kr. (Fås hos forfatteren).

I. Indledning

John Martinussen har "begået" en specialeopgave ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, 1974, der kræver al mulig opmærksomhed blandt folk, der er blot det mindste interesseret i statsteori og væsentligst: konkret statsanalyse. Titlen er "Bidrag til analyse af den pakistanske stat", og formålet har været at tilvejebringe "en historisk-konkret analyse af den pakistanske stat, dens historiske forudsætninger, samfundsmæssige grundlag og funktionsmåde, med særligt henblik på den pakistanske samfundsformations spaltning i 1971 - under kritisk anvendelse af historisk-materialistisk statsteori".

Det er en ubetinget ros til JM, at han har forsøgt en analyse - en konkret analyse - af problemer, der har direkte betydning for den aktuelle udvikling af klassekampen. Det har bl.a. Pakistans udvikling.

De modsætninger, der kommer frem, navnlig i Pakistan, men også i Indien og Bangladesh i dette aktuelle øjeblik, kan få/har afgørende betydning for opbygningen af socialismen, set i et globalt perspektiv, hvor den anti-imperialistiske kamp jo kun er én side af kampen mod kapitalismen - for socialismen. Dette er en naturlig følge af den proletariske internationalisme.¹⁾

Det er i denne forbindelse, at specialet har politisk betydning, idet dets konkrete analyse giver elementer til den ramme, der er nødvendig for at opstille et anti-imperialistisk solidaritetsarbejde på dette område.

1) Om den proletariske internationalisme, læs f.eks. Socialisten, nr. 16 og 18.

Johannes Andersen

DEN KONKRETE ANALYSE

- et spark i "bagen" eller en "inferiør beskæftigelse"?

Anmeldelse af John Martinussen

BIDRAG TIL ANALYSE AF DEN PAKISTANSKE STAT

- under kritisk anvendelse af historisk-materialistisk statsteori
Eget forlag: 357 sider, 40 kr. (Fås hos forfatteren).

I. Indledning

John Martinussen har "begået" en specialeopgave ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, 1974, der kræver al mulig opmærksomhed blandt folk, der er blot det mindste interesseret i statsteori og væsentligst: konkret statsanalyse. Titlen er "Bidrag til analyse af den pakistanske stat", og formålet har været at tilvejebringe "en historisk-konkret analyse af den pakistanske stat, dens historiske forudsætninger, samfundsmæssige grundlag og funktionsmåde, med særligt henblik på den pakistanske samfundsformations spaltning i 1971 - under kritisk anvendelse af historisk-materialistisk statsteori".

Det er en ubetinget ros til JM, at han har forsøgt en analyse - en konkret analyse - af problemer, der har direkte betydning for den aktuelle udvikling af klassekampen. Det har bl.a. Pakistans udvikling.

De modsætninger, der kommer frem, navnlig i Pakistan, men også i Indien og Bangladesh i dette aktuelle øjeblik, kan få/har afgørende betydning for opbygningen af socialismen, set i et globalt perspektiv, hvor den anti-imperialistiske kamp jo kun er én side af kampen mod kapitalismen - for socialismen. Dette er en naturlig følge af den proletariske internationalisme.¹⁾

Det er i denne forbindelse, at specialet har politisk betydning, idet dets konkrete analyse giver elementer til den ramme, der er nødvendig for at opstille et anti-imperialistisk solidaritetsarbejde på dette område.

1) Om den proletariske internationalisme, læs f.eks. Socialisten, nr. 16 og 18.

Et anti-imperialistisk solidaritetsarbejde, der må foregå samtidig med kampen for etableringen af det kommunistiske parti. Denne kamp rummer såvel politiske som teoretiske sider. Uden teori ingen revolutionær praksis - og omvendt, lyder en revolutionær tese. Det er her, specialeopgaven har sin anden betydning, idet den netop lægger op til teoretisk diskussion/afklaringskamp omkring statsteorien. Det sker i et forsøg på at bestemme den historiske materialismes elementer, herunder specielt staten. Teorien om den kapitalistiske stat udformes i specialet som en form for sammenkobling af den "tyske skole"s statsopfattelse og "Althusserskolen"s statsopfattelse (repræsenteret ved Poulantzas).²⁾ Herom senere.

Afklaringsforsøget og analysen er naturligvis kun et lille skridt på vejen frem, men immervæk et skridt. Ligeledes er elementerne af en postkolonial statsteori væsentlige bidrag i teoriudviklingen.

Der er, som det vil være fremgået af det ovenstående, al mulig grund til for socialister at beskæftige sig med specialet. I det følgende vil jeg kort give en indholdsoversigt og derefter gå over til en teoretisk kritik af visse dele af specialet, en kritik hvis intention er at deltage i afklaringskampen om, hvad staten egentlig er, og hvilke funktioner den har. Der er altså ikke med kritikken tale om en underkendelse af de absolut væsentlige sider, specialet rummer!

II. Indholdsoversigt

Specialets 24-sider lange indledning rummer et forsøg på at indkredse problemet for analysen. Bestemmelsen af den teoretiske ramme indledes med drøftelse af den intersubjektive overførbarehed, og i forlængelse af en accept af dette princip fremlægges de værdipræmisser, der ligger til grund for specialeopgaven. Disse sammenfattes "... på følgende måde: Jeg mener, at

2) Benævnelsen "Althusserskolen" tages med forbehold. Althussers, og med ham fleres, teoretiske praksis er en direkte forlængelse af Lenins. Man kunne med lige så god ret anvende benævnelsen "leninistisk".

den eksisterende samfundsorden i Pakistan har skabt og vedvarende skaber urimelige vilkår for den altovervejende del af befolkningen. Jeg mener, at et lille mindretal helt uberettiget beriger sig og opretholder en luksuriøs levevis på dette flertals bekostning. ... Heri ligger imidlertid ikke en moralsk fordømmelse af det herskende og udbytende mindretal som personer. Kritikken rettes imod dem som "bærere" af bestemte samfunksfunktioner og -strukturer, dvs. som klassesubjekter".³⁾

Herefter drøftes teoretiske rammer, det vil sige de videnskabs-teoretiske forudsætninger, hvorpå den samfundsvidenskabelige analyse baseres. Her gøres iflg. JM et valg. "Valget af en teoretisk ramme blandt flere konkurrerende må følgelig bero på "teori-eksterne" kriterier: det bliver en filosofisk og politisk afgørelse".⁴⁾ I denne sammenhæng stilles der visse krav til denne ramme, hvorefter to teoretiske rammer opstilles: den liberalistiske og materialistiske, og der argumenteres for en anvendelse af den historiske materialisme: "Først og fremmest muliggør den en analyse af den samfundsmæssige helhed, hvorunder også hører en systematisk bestemmelse af forholdet mellem økonomi og politik og tillige en inddragelse af ideologiske forhold. Men dernæst er det også afgørende, at den historiske materialisme giver gode muligheder for en dynamisk, historisk analyse, hvilket kun få af de liberalistiske approaches gør og i formodet ringere udstrækning".⁵⁾

For en socialistisk analyse er inddragningen af værdirelativismens elementer, bl.a. den intersubjektive overhørbarhed, yderst problematisk. Herom i afsnit III,1.

Specialets andet hovedafsnit: den historiske materialisme - elementer af marxistisk debat: "Althuserskolens". Herpå følger en rekonstruktion - ud fra "den tyske ideologi" - af Marx' filosofiske forudsætninger for analysen af produktion og reproduktion af den fysiske eksistens. De opsummeres i fire momenter:

3) John Martinussen: Bidrag til analyse af den pakistanske stat (herefter JM), p. 11.

4) JM, p. 15.

5) JM, p. 23.

"1) Skabelse af materielle livsbetingelser... 2) Enkel og udvidet reproduktion ... 3) Menneskets forplantning ... og 4) Den enkle og udvidede reproduktion af menneskets samfundsmæssige varen..."⁶⁾ Herefter diskuteres den historiske materialismes metode og processen i den teoretiske praksis. Her stilles den "tyske skoles" opfattelse op mod "Althusserskolens", og konklusionen er, "... at de (de to skoler JA) således - uanset uoverensstemmelser iøvrigt - må kunne sammenfattes og samarbejdes på en forsknings- såvel som fremstillingsfrugtbar måde..."⁷⁾ JM overser i fremstillingen af den "tyske skole"s standpunkt, at de realabstraktioner, der danner udgangspunkt for den "tyske skoles" fremstilling⁸⁾ ikke er en hvilken som helst realabstraktion, men netop "varen" og "værdi" - økonomiske kategorier.⁹⁾ Dette får konsekvenser for JM's forsøg på at koble disse to skoler sammen på statsteoriområdet.

I afsnit III.2 vil jeg opstille en kritik af den "tyske skole" - en kritik, der sættes på spidsen - men som dog illustrerer, hvorfor denne teori-sammenkobling ikke kan finde sted.

Efter denne metodiske gennemgang bestemmer JM den historiske materialismes grundbegreber, først for den samfundsmæssige totalitet og herefter for historie og periodiseringen. En god og klar fremstilling.

Efter således at have opstillet den historiske materialisme som abstrakt rammeteori begynder JM på en regional teori om den kapitalistiske stat. Dette sker ved opstillingen af det abstrakte statsbegreb, baseret på bl.a. Engels og væsentligst Poulantzas: "Politisk makt och sociala klasser". Staten identificeres i den samfundsmæssige totalitet til den politiske struktur (til forskel fra den økonomiske og ideologiske), dvs. den politiske praksis, klassekampens objekt. "... Staten sammenholder produktionsmådens eller samfundsformationens modsætninger gennem en sammenholdning af disses reelle udtryk i klassekampen. Staten er sammenholdnings- eller kohæsiionsfaktor for en produktions-

6) JM, p. 36.

7) JM, p. 49.

8) JM, p. 43.

9) Se bl.a. Lundkvist og H.-J. Schanz.

mådes eller samfundsformations enhed".¹⁰⁾ Staten sammenholder altså altid modsætningernes manifestationer i klassekampen. Den eneste måde samfundsmæssige modsætninger kan manifestere sig på. Dette punkt er væsentligt at fastholde i den senere kritik-diskussion.

Det næste punkt, JM behandler, er det abstrakte klassebegreb som strukturernes fordeling af individer på sociale klasser.¹¹⁾ Magt er i denne sammenhæng en klassers kapacitet til at gennemføre sine objektive interesser, og staten sikrer at dette sker i overensstemmelse med bestemte klassers interesser. "Statsmagten refererer altså til forholdet imellem statsapparatet og klassekampfeltet og dækker mere præcist magtforholdene på dette felt".¹²⁾ Efter denne abstrakte bestemmelse bestemmer JM den kapitalistiske statstype. Det rummer først en gennemgang af Marx' og Engels' bestemmelser, baseret på bl.a. "Kritik des Hegelschen Staatsrechts".

Og så forsøger JM noget spændende: Efter en accept af Poulantzas abstrakte bestemmelse af stat og klasser, inddrager JM nu den "tyske skoles" bestemmelser af den kapitalistiske statstype.

De fleste aktuelle tyske forsøg gennemgås og slutter med Flatow & Huiskens kritik og egne udledningsforsøg. De mener, at "... det teoretiske ansatspunkt for udledning af den kapitalistiske stats begreb er det borgerlige samfund i sin helhed, dvs. med alle de bestemmelser, der kendetegner begrebet for kapitalistisk produktion",¹³⁾ og videre skal "... en undersøgelse af, hvorfor staten overtager bestemte funktioner indebære en analyse af de økonomiske grundforhold".¹⁴⁾

Dette rummer kimen til den kritik, JM har af Poulantzas. Det næste afsnit er nemlig en drøftelse af Poulantzas statsbegreb for den kapitalistiske stat. Her tages udgangspunkt i de økonomiske forhold og disses betydning for den "relative autonomi", staten opnår under kapitalismen. Statens magt er ikke længere

10) JM, pp. 98-99.

11) JM, p. 111.

12) JM, p. 123.

13) JM, p. 147.

14) JM, p. 149.

direkte knyttet til merarbejdets udvinding og dermed relativ autonom. Statens intervention i økonomien er bestemt hos Poulantzas af statens forhold til klassekampen, først og fremmest den økonomiske. JM kritiserer dette. "En statskonception, der på denne måde autonomiserer den politiske struktur uden samtidig på en mere systematisk måde at relatere denne struktur til totaliteten og økonomien, synes at stå i et inkonsistent forhold til den historisk-materialistiske rammeteori, således som denne er skitseret i det foregående".¹⁵⁾ JM taler om en fundamental modsigelse hos Poulantzas, mellem hans bestemmelse af statsbegrebet og hans "... særlige bestemmelse af statens økonomiske funktioner".¹⁶⁾ JM's konklusion på kritikken er, at den kapitalistiske stat skal udvikles "... såvel af den økonomiske struktur, således som eksponenterne for den "tyske skole" har forsøgt at gøre, som af klassekampen, således som Poulantzas har forsøgt at gøre".¹⁷⁾ Jeg vil i afsnit III.2 forsvare Poulantzas standpunkt.

Andet hovedafsnit slutter med en "figurlig fremstilling af den skitserede samfundsmodel".¹⁸⁾

Det tredje hovedafsnit rummer en historisk konkret samfundsanalyse af den pakistanske stat. Mine egne informationer om den pakistanske stat gør det umuligt at komme med indholdsmæssige indvendinger. Afsnittet virker grundigt og velgennemarbejdet. Forholdet mellem de forskellige politiske partier og de klasser, de repræsenterer, kunne muligvis være behandlet lidt dybere, dvs. mere i den konjunktur, de optræder i. En anden ting, der kunne undre lidt, er anvendelsen af begrebet "overudviklede", et ikke teoretisk præsenteret begreb, når der i Althusserskolen findes det anvendelige begreb "overdetermination", der i modsætning til "overudviklede" refererer til strukturernes forskydning. "overudvikling" synes snarere at svare til en noget økonomisk-deterministisk forklaring på en udvikling, der ikke modsvarer den teoretiske bestemmelse.¹⁹⁾ Begrebet synes uanvendeligt i en kon-

15) JM, p. 153.

16) JM, p. 154.

17) JM, p. 155.

18) JM, p. 162.

19) Se f.eks. anvendelsen i JM, p. 276 og p. 309.

junktur analyse. Men det er kun en lille ting i en for mig at se god analyse.

Derimod synes det fjerde afsnit - Pakistans deling - bidrag til en konjunkturanalyse, at være det svagest i hele bogen. Det er alt for overfladisk og beskæftiger sig næsten kun med partier på den politiske scene og ikke med klasse-mæssige bevægelser.

Specialet slutter med en række selvkritiske betragtninger og en meget udførlig litteraturliste (15 sider ialt!).

III. Kritik - Problematisering

Jeg vil nu vende mig mod to punkter, hvis behandling i specialet bør kritiseres, nemlig 1) marxismens forhold til værdirelativismen og 2) forholdet mellem "leninismen" og den "tyske skole", med størst vægt på punkt to.²⁰⁾

III.1 Forholdet teori - klassekamp

Udgangspunktet for enhver marxistisk analyse må være klassekampen. Marxismens videnskabelige indhold modsvarer arbejderklassens objektive interesser, der er ophævelsen af udbytningen, dvs. af kapitalismen. Dette er ikke en "værdipræmis", men et standpunkt i klassekampen, og implicerer et aktivt forhold til alle denne kamps aspekter. "Værdipræmisser" er ikke noget, der falder ned fra himlen, men dannes under bestemte (her klassekampen) materielle forhold. Spørgsmålet om videnskabelig objektivitet kan ikke være et spørgsmål om fremlæggelse af "værdipræmisser", som den videnskabelige værdirelativisme plæderer for. Marx udtrykker dette helt klart i en af tesoerne om Feuerbach: "Spørgsmålet om, hvorvidt der tilkommer den menneskelige tænkning objektiv sandhed, er ikke et teoretisk, men et praktisk spørgsmål. Det er i praksis, mennesket må bevise sin tæknings sandhed, dvs. dens virkelighed og magt, dens dennesidighed. Striden om, hvorvidt en tænkning, der isolerer sig fra praksis, er virkelig eller er et rent skolastisk spørgsmål".²¹⁾ Klassekampens udvikling er

20) Igen samme problem med benævnelsen af skolerne. Der findes jo også folk i den "tyske skole", der på visse områder knytter meget direkte an til Lenin. Men denne skolebenævnelse fastholdes med note 2's forbehold.

21) Karl Marx: Teser om Feuerbach, citeret efter V. Sørensen, Gyldendal, p. 91.

svaret på, om den marxistiske videnskab er objektivt korrekt. Det, JM gør i indledningen på sit speciale, er netop at deltage i de skolastiske drøftelser, socialister må tage afstand fra: "Det vil af foregående underafsnit være fremgået, at der i nærværende fremstilling ikke rejses tvivl om det hensigtsmæssige og rimelige i den videnskabelige værdirelativisme og de deraf følgende krav om eksplicitering af vurderinger og værdier".²²⁾ Det krav, JM stiller til "... samfundsvidenskabelig forskning - forudsat en ufravigelig målsætning om tilstræbelse af fuldstændig intersubjektiv overførbarehed - (må JA) være en redegørelse for og klarlæggelse af indholdet og karakteren af den teoretiske (og ideologiske) ramme".²³⁾ Tværtimod. Den marxistiske videnskab er ikke et valg af teoretisk ramme og metode, men først og fremmest et valg af klassekampsstandpunkt. Og den marxistiske videnskab er udviklet i meget nøje sammenhæng med arbejderklassens kamp, siden denne classes opkomst. Dette forhold er totalt fraværende i JM's indledning og erstattet med bedste borgerlige videnskabs-tradition.

Lad os i den forbindelse kort vende os mod begrebet: Intersubjektiv overførbarehed.²⁴⁾ Begrebet er idealistisk. Det forudsætter, at der findes viden, der kan overføres fra en person til en anden. Men også at der findes viden (!) der ikke kan (!!!). Den sidste "viden" er ikke-intersubjektiv overførbare viden. Men det siger jo reelt intet om denne videns indhold. Om den er objektivt korrekt, altså videnskab, eller om der er tale om fordrejning, altså ideologi. Det er denne sidste skelnen, der har betydning i kampen for arbejderklassens interesser. Ingen anden.

Det kapitalistiske samfunds fordrejninger er specifikke og reelle, og deres funktion er at dække over udbytningsforholdet (merværdiproduktionen), dvs. det arbejderklassen søger at ophæve. Nok om det.

Althusser har forsøgt at formulere tesen om marxistisk filosofi, altså det der er behandlet i det ovenstående, på følgende måde: "Filosofi er, i sidste instans, klassekamp i teorien".²⁵⁾

22) JM, p. 9.

23) JM, p. 5.

24) Se def., JM, p. 5.

25) Althusser: Reponse a John Lewis, E. Maspero, 1973.

Kortere og mere præcist kan klassekampsaspektet ikke understreges. Dette aspekt er afgørende for overhovedet at udøve marxistisk videnskab. Desværre er det fraværende i John Martinussens indledende bestemmelser. Specialet rummer tværtimod følgende formulering: "Det er mit håb, at det foreliggende arbejde derved kommer til at leve op til de i den videnskabelige værdirelativisme indeholdte krav".²⁶⁾ Jeg håber, at jeg har vist, beklageligvis kun overfladisk, at det ikke er dette, arbejderklassen har brug for. For JM bliver konsekvensen, at han ikke formulerer forholdet mellem politik og teori - klassekampen og teoriudviklingen - og hans egen placering i denne sammenhæng. Det er kun at beklage, politisk såvel som teoretisk.

Således kommer JM's diskussion af, hvilken "teoretisk ramme" han skal anvende, ikke til at fremstå som et konsekvent klassekampsvalg, men mere som borgerlig videnskabelig begrebsgymnastik. Noget om at den historiske materialisme synes at være lidt bedre end den liberalistiske (positivisme, emperisme),²⁷⁾ da den "... Først og fremmest muliggør den en analyse af den samfundsmæssige helhed, hvorunder også hører en systematisk bestemmelse af forholdet mellem økonomi og politik og tillige en inddragelse af ideologiske forhold. Men dernæst er det også afgørende, at den historiske materialisme giver gode muligheder for en dynamisk, historisk, analyse, hvilket kun få af de liberalistiske approaches gør og i formodet ringere udstrækning".²⁸⁾ Jamen, der kan da ikke være tvivl om, at den liberalistiske videnskabstradition, bevidst eller ubevidst, står på kapitalens klassekampsstandpunkt, nemlig: en fordrejning af udbytningen. (Se herom Marx' behandling af de borgerlige økonomer, bl.a. i "Almindelig indledning", "kapitalen" og "teorier om merværdien"). Denne videnskabstradition er jo også udviklet i klassekamp, på borgerskabets standpunkt.

Behandlingen af det ovenstående må føre til spørgsmålet: hvilken status har teorien i forhold til klassekampen? Der er ligeledes i det ovenstående givet en del af svaret.

Opsummerende er det yderst kritisabelt ikke at inddrage forholdet mellem teori og klassekamp i en indledning, hvor man for-

26) JM, p. 12.

27) JM, p. 20.

28) JM, p. 23.

søger at begrunde et valg af den historiske materialisme. En klar konsekvens af værdirelativismen er "ophævelsen" af klassekampen. Dette ville være marxismens totale undertrykkelse. Der findes kun bestemte klasser - bourgeoisiet - der kan have interesser heri. Arbejderklassen kan ikke!

III.2 Kamp mod "økonomismen"

Lad det være fastslået med det samme. Indholdet i det følgende afsnit er, som overskriften måske antyder, sat på spidsen. Men det påviser nogle mulige konsekvenser af en bestemt metode, konsekvenser af ikke blot teoretisk, men også politisk indhold.

JM skitserer den "tyske skoles" metodeopfattelse eller opfattelse af den teoretiske praksis. Denne praksis skitseres i JM's speciale på flg. måde: "Den teoretiske reproduktion eller rekonstruktion udføres i en to-leddet proces, bestående af en forskningsproces med en dertil knyttet forskningsmåde og en fremstillingsproces, der ligeledes er kendetegnet ved en særlig fremstillingsmåde. Det er forskningsprocessen, der tager sit udgangspunkt i det pseudo-konkrete, for herudfra at fremanalysere det skjulte væsen ... Når disse realabstraktioner er konstrueret, kan fremstillingen påbegyndes, dvs. en udvikling af begreberne i en teoretisk sammenhæng. Denne fremstillingsproces tager sit udgangspunkt i de mest abstrakte begreber, der samtidig henviser til væsensformer med de færreste bestemmelser. Derfra stiger fremstillingen op mod stadig højere konkretionsniveauer under tilføjelse af flere og flere bestemmelser til de udviklede begreber, således at disse i stigende grad indoptager den virkelige totalitets kompleksitet".²⁹⁾ Her er realabstraktionen den væsentlige. JM glemmer som tidligere nævnt en væsentlig ting: Nemlig at den mest abstrakte realabstraktion er - varen. Hverken mere eller mindre. Enhver analyse af samfundet må iflg. den "tyske skole" tage udgangspunkt i varen!³⁰⁾ Dette er en væsentlig mangel i JM's fremstilling. Den "tyske skole"³¹⁾ bevæger sig aldrig ud over rent økonomiske analyser: analyser af kapitalis-

29) JM, p. 42.

30) Jvf. f.eks. H.J. Schanz: Statsteori, udg. af de psykologistuderendes bogskab. Lundkvist, Introduktion til metoden i Kapitalen, Modtryk + adskillige andre tyske forsøg.

31) Jeg begår samme forenkling som JM og tager samme forbehold.

mens økonomiske love, kapitalakkumulationen osv. Denne teoretiske strømning har fået navnet "økonomismen".³²⁾

Det, der har givet denne teoretiske retning sit navn, er dens reduktion af alle ikke-økonomiske instanser til økonomien. "Overbygningen" betragtes som direkte determineret, i højere eller mindre grad, af den økonomiske basis. Den "tyske skole" bestemmer den konkrete historie teoretisk ud fra en teoretisk analyse af kapital-akkumulationen og dens udvikling. Den konkrete historie opfattes som delt i kapitalakkumulationsprocessens forløb og den empiriske historie, der er økonomiens ydre udtryk. "Overbygningen", og altså også staten, er noget rent ydre, en fremtrædelsesform for økonomien. Den tilhører "empirien", det konkrete, til forskel fra økonomiens indre bevægelser, som er mere "abstrakte".

Den "tyske skole" reducerer samfundstotaliteten til økonomiske forhold, forhold der analyseres ved en abstraktion til kapitalbegrebet. For at kunne analysere de empiriske forhold skal man først analysere disses væsen, disses indre bevægelseslogik (- kapitallogikken -)³³⁾ - specielt kapitalakkumulationen. Slutteligen er det så evt. muligt at nå til empiriske forhold.³⁴⁾ Det spørgsmål, der kan stilles her, er: hvad er efter den "tyske skoles" opfattelse de konkrete forhold - empirien? Denne retning synes at mangle en teori om de konkrete forhold.

Hvis man opfatter empirien som den indre bevægelses - kapitalforholdets - fremtrædelsesformer, så reduceres disse til tilfældigheder, ved hvilke økonomien sætter sig igennem. Derfor kan det være vanskeligt at nå frem til den konkrete analyse af det konkrete øjeblik. Og dette er da ellers meningen med den samfundsmæssige analyse. En distinktion mellem produktionsmåde og samfundsformation, som JM f.eks. opretholder, ville kunne give nødvendige redskaber til at gennemføre denne analyse. JM gør på udmærket vis rede for begrebernes indbyrdes forhold i specialet.³⁵⁾

32) Denne betegnelse er dukket op i politisk kamp, hvor denne strømning har ført til konsekvente nederlag for arbejderbevægelsen. Det er altså en politisk term. Behandlet bedst hos Lenin: Hvad må der gøres?

33) Se Schanz, op.cit.

34) Se Jens Brinks forsøg på at løse problemet i Kapitalakkumulationen i Danmark efter 1940, pp. 5-6.

35) Se JM, p. 56 og p. 63 ff.

Herfra kan vi bevæge os ind i den "tyske skoles" analyse af staten. JM gennemgår selv de mest aktuelle eksempler på en god og nobel måde.³⁶⁾ Statens funktioner afledes af økonomien, vel at mærke som en ydre ting til økonomien. Der er ved bestemmelsen af staten tale om en "overfladebestemmelse",³⁷⁾ og det er overfladen af de økonomiske forhold, der bestemmes. Væk er klassekampen³⁸⁾ med proletarietets blodige historiske erfaringer, væk er statens rolle i den politiske undertrykkelse, den dominerende ideologi ... osv. Tilbage er kun en stat, hvis funktioner hævdes at modsvare profitratens tendens til fald. Staten bestemmes altså direkte af den økonomiske bevægelse. Dette får betydning for historiens udvikling. Det er ikke længere klassekampen, men økonomiens akkumulationsforhold, der opfattes som historiens "motor". Historien opfattes som en lineær evolutionsproces, hvilket gør kriseteorien, økonomiens sammenbrud efter endt selvudvikling, til et væsentligt element.

Dette er økonomismens væsentligste fejltagelse: ikke at kunne forstå den politiske klassekamp - kampen om magten i et samfund, kampen om statsmagten.

Dette har Poulantzas forstået. Jeg skal ikke her gennemgå Poulantzas' statsteori. Der henvises til Poulantzas selv eller JM. Jeg vil blot imødegå JM's kritik af Poulantzas, der ifølge kritikken ikke kan bestemme økonomiske statsfunktioner.³⁹⁾

De økonomiske modsætninger er ikke selvudviklende. De udvikles og bæres gennem klassekampen, da klasserne netop materialiserer strukturernes, og altså også økonomiens, modsigelser i konkret klassekamp.⁴⁰⁾ Dvs. at indgreb fra statens side, rettet mod økonomiske forhold, ikke er automatisk virkende funktioners indgreb, men indgreb der modsvarer klassekampskonjunkturen. Og intet andet. Det er et standpunkt, Poulantzas fastholder konsekvent, og heri ligger således ingen "fundamental modsigelse".

36) Se JM, p. 132-150.

37) Se f.eks. Jens Brink, op.cit., pp. 85-86.

38) Bedste danske eksempel er H.J. Schanz, op.cit.

39) JM, p. 152 ff.

40) Poulantzas: Les classes sociales dans le capitalisme aujourd'hui, Seuil 1974.

Det er kun mod/over for den konkrete klassekamp, staten har funktioner. Det kan illustreres ved en analyse af den økonomiske situation 1974 i DK, hvor bourgeoisiet forsøger at modvirke den faldende profitrate - resultat af klassekamp - med en hævnning af merværdiraten, dvs. øget udbytning af arbejderklassen. Det er mod dette udbytningsforholds skærpelse, at alle statens økonomiske foranstaltninger rettes, i et forhold der modsvarer klassekampens konjunktur.⁴¹⁾

JM's kritik af Poulantzas går også på de statsapparater, Poulantzas opererer med. "Hvis det nemlig fastholdes, at statens funktioner i relation til økonomien udføres igennem repressive og ideologiske statsapparater, betyder det, at de pågældende apparater overvejende fungerer som repressive, henholdsvis ideologiske, og videre, at ingen statsapparater overvejende fungerer i relation til økonomien".⁴²⁾ Også denne kritik må tilbagevises: 1) Staten kan intet gennemføre, hvis ikke dette udføres af klassebærere, og det der i den forstand gennemføres, afhænger af klassekampens konjunktur - agenternes aktuelle klasseposition. 2) Så rammer kritikken fejllæsning af Poulantzas: Grunden til at de økonomisk rettede funktioner/apparater samles under "repressive apparater" er, at alle statsapparaterne skal forstås som værende rettet mod klassekampsfeltet. Poulantzas forstår derfor med repressive apparater: hær, politi, fængselsvæsen, dommerstand og administration.⁴³⁾

Jeg håber alt i alt at have vist, at JM's forehavende ikke kan lykkes! Dertil er de teoretiske og politiske konsekvensforskelle for store. Men jeg vil forbeholde mig den stilling, at hvis der kommer noget brugbart ud af det, så skal det naturligvis bruges. Som f.eks. en del af Jens Brinks analyser kan bruges.

Dette kan der absolut også siges om den "tyske skoles" bestræbelser, hvor der er bestemt en lang række økonomiske forhold, der skal sættes ind i en korrekt sammenhæng - med klassekampen, for at de kan bruges. Denne "forening" er mulig.

41) Det kræver naturligvis en mere grundig analyse, men min opfattelse er, at tesen vil holde.

42) JM, p. 45.

43) Poulantzas, op.cit., p. 28.

IV. Slutord

Metodediskussionen har været ført alt for mange gange på et abstrakt plan. Det er derfor beklageligt, at jeg endnu engang berører den. Men jeg finder det på sin plads, at den berøres her, fordi oplægget så afgjort opfordrer til det, og fordi jeg finder, at en påvisning af økonomismens mulige fejltagelser ikke har været ført så omfattende i Politica-sammenhænge. Men jeg er indstillet på, at dette er "den sidste gang",⁴⁴⁾ og at det, der skal til nu, er en analyse af de konkrete forhold.

Den væsentligste hensigt med anmeldelsen har været, foruden at gøre opmærksom på et meget relevant speciale, at påvise nødvendigheden af at deltage i den teoretiske og politiske klassekamp.

Og lad os så vende os mod den konkrete analyse, som JM med specialet har gjort!

44) Immervæk kommer der hele tiden nye folk, der skal gennemgå denne metodediskussion, så helt sidste gang bliver det ikke.